

Els correctors que corregiren la construcció del català

No és cap exageració, ni hauria de ser res sorprenent, si dic que el català que ara es considera «normal» ha estat construït en els darrers trenta o trenta-cinc anys pels correctors dels principals mitjans de comunicació. Sí que és, potser, sorprenent que aquests correctors, amb poques excepcions, militin en una mateixa línia ideològica sorgida al començament de la dècada de 1980, just el moment de l'aparició d'aquests mitjans. Quan dic «ha estat construït» només vull dir que el català actual, sorgit de la codificació de la primera meitat del segle xx, ha rebut en els darrers temps una orientació fonamental i decisiva, obra dels correctors esmentats. Per dir-ho amb un exemple molt gràfic, si avui al Principat tothom —o quasi tothom— diu o escriu l'hispanisme *buscar*, és perquè durant molt de temps hi ha hagut una acció continuada d'uns correctors que han eliminat metòdicament tot *cercar* trobat en els originals, considerat per ells un mot «inadequat». Si aquests correctors, o uns altres, haguessen seguit la que podríem anomenar *línia Fabra*, avui en el llenguatge públic segurament predominaria *cercar*, una paraula que estava en procés de recuperació en els llocs on no pertanyia a la llengua popular. *Buscar* és un d'aquests hispanismes que Fabra va tolerar en el seu diccionari, però no hi ha dubte que la intenció era que aquestes paraules arribassen a ser substituïdes per les paraules catalanes genuïnes.

La planificació lingüística que es va fer abans del franquisme i la poca que es va poder fer durant el temps d'aquesta dictadura es fonamenta en una idea: construir. Construir una llengua nacional que superàs el dialectalisme i sobretot la desfiguració del català feta per uns quants segles de subordinació política, lingüística i cultural. El primer objectiu s'assolia —encara que fos parcialment— amb unes renúncies a formes regionals, sobretot per part dels dialectes perifèrics i, en una mesura mínima, per part del català central. Era un projecte patriòtic, igual que ho era l'extirpació progressiva dels hispanismes, que Fabra i el seu entorn van programar i encoratjar. Al començament del segle xx, substituir un *menos* —que deia tothom i que apareixia en la documentació d'ençà de temps antics— per un *menys* que no deia ningú era revolucionari. Avui seria impensable. I avui el *menys* i tantes altres paraules «que no deia ningú» són la més absoluta normalitat. La llengua té unes potencialitats de canvi, i aprofitar-les per a construir un ideal, fou l'encert del fabrisme i el noucentisme.

Fins que vingueren uns altres que també es consideraven revolucionaris. La seva revolució fou la reversió dels principis de la construcció precedent. A Barcelona la renúncia mínima a unes formes regionals o locals que havien restat fora de la normativa ha estat substituïda per una reivindicació activa d'aquestes formes, encara que això representi una fragmentació de la llengua que sembla no importar gens. I si les formes reivindicades no són admeses per la normativa, hi ha l'estratègia de fer-les passar com a col·loquials, encara que l'objectiu real són els registres formals. N'és un exemple la promoció dels dialectalismes *coneixe'l*, *vence'ls* i semblants. Com si per als parlants del català barceloní fos una cosa molt problemàtica haver de dir o escriure *conèixer-lo* o *vèncer-los*. Tot un menyspreu als parlants d'altres varietats geogràfiques que han renunciat generosament a un munt de localismes semblants en benefici d'una llengua comuna.

El sistema de pronoms febles de Fabra —un equilibri entre les diverses varietats geogràfiques i la tradició literària, tot i que per a mi encara és millorable— és escapat perquè no coincideix totalment amb el col·loquial barceloní. El datiu *els hi* (*els hi diré la veritat*) té la simpatia i benedicció dels populistes, i per això se sent profusament en els mitjans orals, malgrat el rebuig de la normativa. Alguns fomenten el participi fragmentador *sigut*, quan el tradicional *estat* ja ha estat assumit per la societat culta catalana. Fins i tot algun mitjà arriba a l'extrem de substituir sistemàticament *estat* per *sigut*. Menyspreant la normativa i ignorant que fora del Principat —i a dins— hi ha altres sensibilitats lingüístiques, han promogut fins a la saturació invencions absolutament discutibles com *sisplau* o *esclar*, sentides, especialment fora del Principat, com a dialectalismes vulgars. I, també contra la normativa, i armats amb arguments insubstancials, han aconseguit de generalitzar la mutilació de la preposició *per a* davant infinitiu, cosa que representa un greuge a tots els qui d'una manera natural usen *per a* en aquest context, alhora que una fragmentació gratuïta —i greu— de l'estàndard.

Però on s'ha fet una labor més destructiva és en el terreny de la hispanització del català. L'opció per la llengua del carrer és fatalment l'opció per la llengua hispanitzada. Val a dir que la Secció Filològica fins a cert punt ha posat les coses fàcils, amb la seva

política d'anar acceptant hispanismes, contra els principis fundacionals de la codificació del català. Quan l'acadèmia admet un hispanisme, aquest serà l'única forma usada en els mitjans que ara ens ocupen, malgrat que sigui admesa en el diccionari només com a variant secundària. Però, encara que l'acadèmia rebutgi l'hispanisme, els correctors de què parlam han construït la seva pròpia normativa, que accepta —i doncs promou— un frotal d'aquests mots (*barco, bodega, bronca, cana, crucigrama, decimonònic, desaigüe, garbo, gorro, melena, mimar, nòvio, nòvia, papilla, políglota, pols* 'torcebraç', *puro, quiniela, quiròfan, rabieta, sarro, sublevar, topos, vivenda, xiringuito, zulo*, etc.), per posar només uns quants exemples de la llarga llista dels hispanismes que a la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals són admesos explícitament i sense cap restricció). L'objectiu és d'incorporar al model el major nombre possible d'hispanismes —el desideràtum de la «llengua real»—. Si l'hispanisme desitjat no és en el DIEC però sí en algun altre diccionari, qualsevol, l'hispanisme està servit. I si no és en cap diccionari, ells en proclamen unilateralment la «necessitat». El normativisme i l'obediència es fan servir quan convé, i quan no convé, allò del Marx humorista: tinc uns altres principis.

On la hispanització va desbocada és en el terreny de la fraseologia i la sintaxi, en què la vulneració del diccionari no és tan visible. Aquí hi ha un hermetisme i una sordesa permanent davant qualsevol advertiment sobre fets d'interferència: *morir «als» vuitanta anys, acabar amb* amb el sentit espanyol de 'posar fi', *sopar truita, de cara a, posar en entredit, estar sobre avís, per últim, saltar pels aires, estar casat, no tenir cap importància, ho sento [em sap greu], les deu de la nit, prendre el pèl, sumar-se a [una causa], moltes felicitats*, etc. són expressions habituals en gairebé tots els mitjans. Un punt dolorós és l'acceptació acrítica del mimetisme del «català real» respecte del fenomen espanyol de la pronominalització d'un gran nombre de verbs que en cap llengua romànica —espanyol a part— no són pronominals: *saltar-se la llei, descarregar-se un programa, cobrar-se tantes vides, no us perdeu tal o tal cosa, passar-s'ho bé* i tantes expressions que donen al català la trista categoria de llengua còpia.

L'escavellament no és solament l'admissió i promoció d'hispanismes de tota mena. En paral·lel s'ha fet una tasca llarga i pacient de depurar una gran quantitat de paraules catalanes que l'elaboració de la llengua precedent havia promogut, moltes de les quals estaven en feliç procés de recuperació.

Començant per l'exclusió total del perfet simple, del tractament de vós, fins i tot de la veu passiva en algun mitjà, i, en general, de paraules com *arranjar, assolir, car* (utilíssim per a evitar l'omnipresent hispanisme *ja que*), *cercar, cloure, envers, escaure, esdevenir, fruit, gaudir, lliurar, mancar, palesar, quelcom, romandre, reeixir, restar, signar, tenir cura*, etc., naturalment amb diferències segons el mitjà. O paraules que no són prou «modernes» o barcelonines, com *aclucar, amollar, capolar, cercar, festejar* o *trabucar*.

L'obsessió per la llengua real ha arribat a carregar un artefacte letal per a la preservació —o restauració— del català genuí: la pruija de la versemblança. Alguns tipus de català exhibits en públic han de ser versemblants, és a dir, han de mostrar la llengua amb tota la seva cruesa, i això alimenta la deturpació creixent. La dicció *versemblant* d'alguns productes audiovisuals escarrufa, tot i que aquesta és una problemàtica que va més enllà de la funció dels assessors lingüístics. Com el català que sentim en la publicitat de la ràdio i la televisió, que, en bona part, per la fonètica, s'ha de qualificar d'infecte. A això s'hi afegeix el caprici col·loquialista: en els doblatges, els dobladors són obligats a l'absurditat de pronunciar *io* i *ia* en lloc de *jo* i *ja*, quan les segones *ja* són perfectament assumides i valorades pels catalans cultes. I sabem de fonts fidedignes que s'arriba a fer repetir el treball si els dobladors diuen *jo* i *ja*. No ens hem d'estranyar, doncs, si una llengua altament degradada i espanyolitzada al final pugui ser ben vista —o reivindicada— pels diversos agents perquè és *versemblant*.

Atesa la potència que tenen els mitjans de comunicació de masses per a fer de motor de canvi lingüístic, sense aquest sabotatge a l'elaboració d'un català nacional qui sap com estaria d'avançat aquest procés. Qui sap fins a quin punt s'hauria pogut reduir la interferència, i totes les formes perseguides i denigrades com a «postisses» i «inadequades» ara serien naturals i espontànies, enriquien la llengua i haurien pogut, en molts de casos, substituir hispanismes espuris. Però les coses van en sentit contrari, i el català és progressivament espanyolitzat, en la fonètica, en la sintaxi, en el lèxic i en la fraseologia. Els mitjans controlats pel populisme lingüístic van fent que hispanismes i localismes diversos tinguin «ús social», o reforcen aquest ús, la condició o l'excusa perquè acabin acceptats per una autoritat lingüística de cada vegada més en sintonia amb els adeptes de la «llengua real». La qual cosa significarà l'ús social definitiu. ♦

GABRIEL BIBILONI, lingüista. Professor de la UIB